

ایران در دوران معاصر

امام قلی خان ایرانی و جنگ با پرتغالی‌ها

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۱۷ شهریور ۱۳۹۲ | ۸۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

امام قلی خان (مرگ ۱۰۴۲ هجری قمری برابر با ۱۰۱۲ هجری خورشیدی) از سرداران جنگی و حاکمان زمان شاه عباس یکم صفوی بود. او فرزند الله وردی خان گرجی بود و بیگلربیگی (فرماندار) ایالت فارس به همراه بحرین بود. امامقلی خان به دستور شاه صفی در قزوین کشته شد. مجسمه امامقلی خان در قشم آغاز زندگی او پسر الله وردی خان قوللرآقاسی (رئیس غلامان شاهی) بود که سردار شاه عباس یکم و از سوی پدر گرجی بود. پس از فوت پدر در سال بیست و هفتم پادشاهی شاه عباس بجای وی به امیرالامرای فارس و سپهسالاری ایران گماشته شد. در سال ۱

پارسیان دژ / ایران در دوران معاصر

امام قلی خان (مرگ ۱۰۴۲ هجری قمری برابر با ۱۰۱۲ هجری خورشیدی) از سرداران جنگی و حاکمان زمان شاه عباس یکم صفوی بود. او فرزند الله وردی خان گرجی بود و بیگلربیگی (فرماندار) ایالت فارس به همراه بحرین بود. امامقلی خان به دستور شاه صفی در قزوین کشته شد.

مجسمه امامقلی خان در قشم

آغاز زندگی

او پسر الله وردی خان قوللرآقاسی (رئیس غلامان شاهی) بود که سردار شاه عباس یکم و از سوی پدر گرجی بود.

پس از فوت پدر در سال بیست و هفتم پادشاهی شاه عباس بجای وی به امیرالامرای فارس و سپهسالاری ایران گماشته شد. در سال ۱۰۲۶ ق هنگامی که خلیل پاشا وزیر اعظم عثمانی به آذربایجان تاخت، از مقام سپهسالاری معزول گردید.

وی در قلمرو حکومت خود تسلط کامل یافت و گامرون (بندرعباس) و جزایر قشم و هرمز و متعلقات آنها را بفرمان شاه عباس از پرتغالیان گرفت و از مغرب تا حدود بصره پیش رفت، چنانکه سراسر خاک فارس و کوهکیلیه و لارستان و بنادر جنوب، از بندر جاسک تا شط العرب و تمام جزیره‌های خلیج فارس در قلمرو حکومت او قرار گرفت.

او همیشه از ۲۵ تا ۳۰ هزار سوار زبده مجهز جنگاور در اختیار داشت و با آنکه در فارس صاحب اختیار مطلق بود و مانند پادشاه مستقلی حکومت می‌کرد، هیچگاه سر از اطاعت شاه عباس نیچید و همیشه برای اجرای دستورهای او آماده بود. وی از توانگرترین حاکمان ایران بود. با آنکه همه ساله هدیه‌های گرانبهایی برای شاه عباس می‌فرستاد دراییش بقدری بود که مخارجش با مخارج شاه برابری می‌کرد.

فتح هرمز

جزیرهٔ هرمز تا حدود قرن هشتم هجری جرون نام داشت و بندری بنام هرمز در نزدیکی شهر میناب کنونی در ساحل

دریا محسوب می‌باشد (از حاشیه برهان مصحح دکتر معین ذیل کلمه جرون) این بندر مدت‌ها در تصرف پرتغالیان بود و مستحکمترین تأسیسات نظامی خود را به مناسبت موقعیت جغرافیائی آن در آنجا ایجاد کرده بودند و در اوائل قرن یازدهم به تصرف سپاهیان ایران در آمد.

در جنگ ایران و پرتغال و فتح هرمز در ۱۰۳۱ق (۱۶۲۲ میلادی)، امام‌قلی خان بر طبق نقشه‌ای که داشت ابتدا امر داد که در جزیره قشم راه آب شیرین را بر پرتغالی‌ها بستند و عامل امیر هرمز را بر جلفار (رأس الخیمه) در عمان بشورش به ضد ساخلوی پرتغال واداشت و عامل مزبور به مدد افراد محلی جلفار را از چنگ پرتغالیها بدر برد و از آن طریق نیز راه آب شیرین و آذوقه بر پرتغالیهای هرمز بسته شد سپس با این عنوان که جزیره هرمز قبل از ورود پرتغال خراجگذار خان لار بوده و حالیه نیز باید به همان روش عمل کند، از پادشها هرمز مطالبه خراج کردند.

پرتغالیها این دعوا را خلاف حاکمیت خود دانسته و به سختی رد کردند. این بهانه‌ای شد برای حمله مستقیم به هرمز که مقدمات آن تهیه شده و بدست امام قلی خان افتاده بود. قبل از اینکه لشکریان ایران مستعد حمله به هرمز شوند فرمانده پرتغالی هرمز برای باز کردن راه آب شیرین از قشم به آن جزیره تعرض کرد و در رجب ۱۰۳۰ قسمتی از آن را مسخر ساخته به عجله برای حفظ ساخلو پرتغالی قلعه در آنجا ساخت.

امام قلی خان در ربیع‌الاول سال ۱۰۳۱ق با ۵۰۰۰ سپاهی به بندر جرون آمد و فوراً قسمتی از همراهان خود را به سرکردگی اماقلی بیگ ممسنی به تسخیر قلعه پرتغالی قشم فرستاد. سپاهیان ایران از خشکی و جهازات انگلیس از دریا قلعه را به باد گلوله گرفتند در این وقت قریب ۲۵۰عرب از مردم جلفار و دولت پرتغالی از قلعه دفاع می‌کردند و روی فریره فرمانده بحری هرموز نیز در میان ایشان بود. ساخلو پرتغالی و عرب بزودی احساس کردند که در مقابل حملات لشکریان ایران و توپها و جهازات انگلیس نمی‌توانند کاری از پیش ببرند به این جهت دست از دفاع برداشتند و فرمانده خود را به تسلیم مجبور ساختند و ایشان تسلیم شدند پرتغالیها و فرمانده بحری هرموز را انگلیسیها به کشتی خود بردند ولی اعراب و ایرانیانی که به دشمن پیوسته بودند بدست سپاهیان امام‌قلی خان افتادند و به جرم همدستی با کفار و خیانت به قتل رسیدند. بعد از فتح لشکریان قشم لشکریان اما قلی خان قسمتی از قوای خود را به عنوان ساخلو در آن جزیره گذاشت و با کشتیهای انگلیس به بندرعباس آمدند.

قوای دریایی انگلیس در ربیع‌الثانی ۱۰۳۱ق به کنار جزیره هرمز لنگر انداخته و در آنجا انتظار کشیدند تا سپاهیان امام قلی خان هم از خشکی برسند. بعد از رسیدن این لشکر متحدین ایرانی و انگلیسی در ۲۷ ربیع‌الثانی به محاصره قلعه نظامی هرمز پرداختند و آنجا را سرانجام در ۱۰ جمادی الثانی این سال مسخر ساختند. اسرای پرتغالی که قریب سه هزار تن بودند، مطابق قرارنامه تسلیم انگلیسی‌ها و به هندوستان منتقل شدند و اسرای عرب و ایرانی را گرفته و به جرم خیانت کشتند و سرهای ایشان را به بندرعباس بردند. غنایم و خزائن و اسلحه و توپهای پرتغالی هرمز به دست سپاهیان ایرانی و ملاحان انگلیسی افتاد ولی اغلب آنها نصیب ایرانیها شد و انگلیسیها سهم خود را به ایرانیان فروختند. پادشاه هرمز -محمودشاه، برادر فیروز شاه - که در ذی القعدة ۱۰۱۷ق به جای برادر نشسته و به ذلت تمام در این مدت تحت تبعیت فرمانده پرتغالی و نائب السلطنه هندوستان اسمی از سلطنت داشت اسیر سپاهیان ایران شد و با گرفتاری او در دهم جمادی‌الثانی ۱۰۳۱ سلسله ملوک هرمز که چندین قرن گاهی با اعتبار و استقلال و مدتی تحت حمایت سلاطین پرتغال و اسپانیا سلطنت می‌کردند برافتاد.

بیرون رفتن هرمز از چنگ پرتغال بزرگترین ضربتی بود که در خلیج فارس به ایشان وارد آمد. این نقطه آخرین پناهگاه قوای دریایی پرتغال در خلیج فارس بود و می‌کوشیدند که با نگهداری آن نقطه بسیار مهم باز تجارت سواحل و جزایر را تحت نظارت خود داشته باشند. با از دست دادن این جریره، امید پرتغالیها به یأس مبدل گردید و هرمز پس از ۱۱۸ سال (از ۹۱۳ تا ۱۰۳۱) از دست بیگانگان خارج شد.

تسلیمات پرتغالی ها در زمان جنگ با ایران

پایان زندگی

بعد از مرگ شاه عباس، رشک و کینه شاه صفی، جانشین شاه عباس و مادر او و یکی از نزدیکان او به نام اعتماد الدوله نسبت به امامقلی خان و فرزندان او به نهایت رسید. آنها او را برای سلطنت شاه صفی خطری جدی می‌دانستند. از این رو همواره در صدد آن بودند تا او و فرزندانش را نابود کنند.

در این ایام سلطان مراد عثمانی به شهر تبریز حمله آورده و آن را خراب کرده بود. اعتماد الدوله و اطرافیان او از شاه صفی خواستند که فرصت را غنیمت شمرده و از تمام حکام ولایات، از جمله امام قلی خان حاکم فارس، بخواهد که با لشکریان خود به قزوین بروند. خود نیز به آنجا رفت تا از نزدیک بر جریان امور نظارت داشته باشد.

چون این دستور به امامقلی خان رسید فوراً با وجود کهولت سن و ضعف مزاج با تمام وجود به تجهیز قوا پرداخت و با سه فرزندش بسوی قزوین حرکت کرد.

در قزوین وقتی همه جمع شدند به دستور شاه صفوی سه شبانه روز به جشن و شادی پرداختند. امام قلی خان به علت پیری و ناتوانی از حضور در جشن عذر خواست. شاه عذر او را پذیرفت اما پسرانش در جشن شرکت کردند.

بعد از سه روز جشن و شادی شاه صفوی ناگهان از مجلس خارج شد و به اتاقی دیگر رفت. ساعتی بعد چند دژخیم

قوی هیکل با جماعتی داخل تالار عمومی شدند و سه فرزند امام قلی خان را بردند و سر بریدند. سرها را در سینی به حضور شاه صفوی آوردند. شاه صفی دستور داد سرها را نزد امام قلی خان ببرند و سر او را نیز جدا سازند و هر چهار سر به حضور او برگردانند. می‌گویند وقتی دژخیمان وارد محل سکونت امام قلی خان شدند او مشغول نماز بود و چون از قصد آنها آگاه شد مهلت خواست تا نماز به پایان رساند، قبول کردند. امام قلی خان با متانت و بدون ذره‌ای ترس نماز را تمام کرد و آماده شد تا سرش را ببرند و چنان کردند. سرها را نزد شاه صفوی بردند و او هر چهار سر را به حرمسرا نزد مادرش فرستاد. بعد از آن به نایب الحکومه فارس دستور داد تمامی فرزندان امامقلی خان را بلا درنگ بکشند تا از آن مرد بزرگ نسلی باقی نماند.

در باب او نوشته‌اند که مردی شجاع و بخشنده و مردم مدار و طرفدار اهل ادب و هنر بود و در طول بیست و پنج سال پیکار با دشمنان هرگز شکست نخورد.

امامقلی خان در شیراز مدرسه و مکان‌های زیادی ساخت و همچنین پل خان را نیز که هنوز پابرجاست در مرودشت ساخت.

منابع :

صفا، ذبیح‌الله، تاریخ ادبیات در ایران (جلد ۵)، انتشارات فردوس. لغتنامه دهخدا عالم آرای عباسی زندگانی شاه عباس اول، نصرالله فلسفی (ج ۲ ص ۹۷) Accessed on September 20, 2007 Andrew J. Newman (2006), Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire, p. ۶۵. I.B.Tauris. ISBN 1-86064-667-0

(برگرفته شده از دانشنامه آزاد ویکی پدیا)

پانویس:

Roger M. Savory, Emām qolī Khan. Accessed on September 20, 2007 ↑ Andrew J. ↑ Newman (2006), Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire, p. 65. I.B.Tauris. ISBN 1-86064-667-0

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «امام قلی خان ایرانی و جنگ با پرتغالی‌ها»، پارسیان دژ، ۱۳۹۲.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<http://parsiandej.ir/articles/1338/pdf/امام-قلی-خان.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۵ آبان ۱۳۹۹